

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
КОМЕНТАР
РОЗДІЛУ IV «ПОВНОВАЖЕННЯ
ПОЛІЦІЇ» ТА РОЗДІЛУ V
«ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ»
ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ»**

За загальною редакцією доктора юридичних наук,
доцента *Т. П. Мінки*

Харків
«Право»
2016

УДК 342.951(477):351.741(094.5)

ББК 67.9(4УКР)301.163.1-328

НЗ4

*Рекомендовано до друку вченою радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 5 від 29 січня 2016 р.)*

Рецензенти:

А. М. Подоляка – доктор юридичних наук, професор;

І. М. Шопіна – доктор юридичних наук, професор

Колектив авторів:

Т. П. Мінка – доктор юридичних наук, доцент; О. Г. Комісаров – доктор юридичних наук, професор; Р. В. Миронюк – доктор юридичних наук, професор; В. А. Глуховеря – кандидат юридичних наук; І. Р. Шинкаренко – кандидат юридичних наук, професор; О. О. Титаренко – кандидат юридичних наук, доцент; Д. В. Голобородько – кандидат юридичних наук, доцент; Е. В. Рижков – кандидат юридичних наук, доцент; В. В. Шаблістий – кандидат юридичних наук, доцент; В. В. Рогальська – кандидат юридичних наук; Є. О. Легеза – кандидат юридичних наук; В. В. Гаркуша – кандидат юридичних наук; І. С. Кравченко – кандидат юридичних наук, доцент; Б. О. Логвиненко – кандидат юридичних наук, доцент; О. О. Мислива – кандидат юридичних наук; В. П. Кононець – кандидат юридичних наук; М. І. Репан

Науково-практичний коментар розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію» / Т. П. Мінка, Р. В. Миронюк, В. А. Глуховеря та ін. ; за заг. ред. Т. П. Мінки. – Х. : Право, 2016. – 178 с.

ISBN 978-966-458-978-6

У Науково-практичному коментарі запропоновано постатейний коментар до окремих розділів Закону України «Про Національну поліцію», зокрема до розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи».

Для викладачів, курсантів, слухачів, ад'юнктів та аспірантів юридичних навчальних закладів і факультетів України, практичних працівників Національної поліції та МВС України, інших працівників правоохоронних органів, судів, адвокатів.

УДК 342.951(477):351.741(094.5)

ББК 67.9(4УКР)301.163.1-328

© Мінка Т. П., Миронюк Р. В.,
Глуховеря В. А. та ін., 2016

© ДДУВС, 2016

© Видавництво «Право», 2016

ISBN 978-966-458-978-6

З М І С Т

Передмова	4
------------------------	---

Розділ IV. Повноваження поліції

Стаття 23. Основні повноваження поліції	7
Стаття 24. Додаткові повноваження поліції	63
Стаття 25. Повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення.....	64
Стаття 26. Формування інформаційних ресурсів поліцією.....	82
Стаття 27. Використання поліцією інформаційних ресурсів.....	87
Стаття 28. Відповідальність за протиправне використання інформаційних ресурсів.....	93

Розділ V. Поліцейські заходи

Стаття 29. Вимоги до поліцейського заходу.....	96
Стаття 30. Види поліцейських заходів	101
Стаття 31. Превентивні поліцейські заходи.....	104
Стаття 32. Перевірка документів особи	108
Стаття 33. Опитування особи.....	110
Стаття 34. Поверхнева перевірка.....	112
Стаття 35. Зупинення транспортного засобу.....	115
Стаття 36. Вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію	120
Стаття 37. Обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю	124
Стаття 38. Проникнення до житла чи іншого володіння особи.....	134
Стаття 39. Перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ	138
Стаття 40. Застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису	141
Стаття 41. Поліцейське піклування	143
Стаття 42. Поліцейські заходи примусу.....	151
Стаття 43. Порядок застосування поліцейських заходів примусу	156
Стаття 44. Застосування фізичної сили.....	159
Стаття 45. Застосування спеціальних засобів	161
Стаття 46. Застосування вогнепальної зброї	169

Перелік використаних та рекомендованих джерел	175
--	-----

ПЕРЕДМОВА

З прийняттям 02.07.2015 р. Закону України «Про Національну поліцію» фактично розпочалася реформа правоохоронної системи взагалі та Міністерства внутрішніх справ України зокрема. Це, у свою чергу, привело до створення Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Новий Закон містить багато новацій, які раніше не були притаманні Закону України «Про міліцію» і потребують пояснень щодо їх практичного застосування. Слід зазначити, що до найбільш суттєвих новацій, які відрізняють поліцію від міліції, належать такі.

По-перше, зменшення обов'язків поліцейського з одночасним розширенням повноважень, які в основному спрямовані на превентивну та профілактичну діяльність, на запобігання вчиненню правопорушень. Новим Законом визначено менше процесуальних обов'язків поліцейського, а більше повноважень, що забезпечують захист життя та здоров'я громадян, контроль дорожнього руху, а також здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення.

По-друге, поліцейські отримали чітко визначений перелік повноважень, які здійснюються для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення. До таких превентивних заходів, відповідно до Закону, належать: перевірка документів особи; опитування особи; поверхнева перевірка і огляд; зупинення транспортного засобу; вимога залишити місце й обмеження доступу до визначеної території; обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; проникнення до житла чи іншого володіння особи; перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які

перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; поліцейське піклування.

Водночас зазначені новації на сьогодні потребують правильного розуміння та практичного застосування новою генерацією поліцейських. Для цього як помічник є завжди корисними певні довідники та коментарі до чинного законодавства.

Це видання містить постатейний науково-практичний коментар до окремих розділів Закону України «Про Національну поліцію», зокрема до розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи», які на сьогодні найбільш затребувані практикою щодо їх роз'яснення та тлумачення з метою однозначного розуміння нових норм та правильного їх застосування, що полягає в дотриманні конституційних прав і свобод людини та європейських стандартів поліцейської діяльності.

При тлумаченні положень Закону, особливо спірних, автори виходили з його головних принципів – забезпечення права на доступ до інформації, презумпції відкритості публічної інформації, максимального спрощення отримання інформації. Коментар розрахований на якнайширше коло читачів, але насамперед на тих, хто використовує Закон у своїй щоденній діяльності, – працівників Національної поліції України.

При доктринальному тлумаченні положень розділів IV та V Закону були використані чинні міжнародні правові акти, які передбачають виконання поліцейськими відповідних повноважень, зокрема: Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17.12.1979 р., Декларація про поліцію від 08.05.1979 р., Європейський кодекс поліцейської етики від 19.09.2001 р., Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р., Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 01.11.1950 р., Основоположні принципи застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку ООН від 1990 р., тематичні рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам тощо. Окрім цього, при коментуванні превентивних поліцейських заходів авторами використовувалися положення не тільки міжнародних документів, а й чинного законодавства, зокрема Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального процесуального кодексу України, а також чинних відомих нормативних документів, зокрема наказів МВС України «Про питання щодо застосування адміністративного законодавства України органами внутрішніх справ України» від 04.10.2013 р. №950; «Про організацію реа-

гування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші події та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України» від 22.10.2012 р. №940 тощо.

Безперечно, нова поліція робить нові кроки у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку, захисту прав і свобод людини від протиправних посягань, і вони не є легкими. Необхідний певний час, щоб апробувати новий Закон, надати йому можливість запрацювати на повну. Тому є велике переконання, що цей коментар допоможе новим поліцейським більш якісно застосовувати новели поліцейського законодавства та в повному обсязі й упевнено виконувати ті обов'язки, які на них покладено державою та громадянським суспільством.

У подальшому у зв'язку із закономірною зміною як національного законодавства в правоохоронній сфері, так і зміною відомчої нормативно-правової бази з питань діяльності Національної поліції України коментар до цих розділів буде поповнюватися новим змістом.

Розділ IV

Повноваження поліції

Стаття 23

Основні повноваження поліції

1. Поліція відповідно до покладених на неї завдань:
 - 1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;
 - 2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;
 - 3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;
 - 4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;
 - 5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;
 - 6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;
 - 7) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;
 - 8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання;
 - 9) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;
 - 10) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вок-

залах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;

11) регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

12) здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

13) видає відповідно до закону дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху;

14) вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

15) вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом;

16) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом;

17) у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі;

18) вживає заходів для запобігання та припинення насильства в сім'ї;

19) здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони;

20) здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності;

21) здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

22) здійснює у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набойів, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин;

23) здійснює контроль у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення;

24) сприяє забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості;

25) виконує в межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України.

Повноваження поліції, які передбачені коментованою статтею, повністю відповідають низці міжнародних правових актів, які передбачають виконання поліцейськими відповідних повноважень. До таких правових актів можна віднести:

1. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17.12.1979 р.

Стаття 1. Посадові особи з підтримання правопорядку постійно виконують покладені на них законом обов'язки, служачи суспільству і захищаючи всіх осіб від протиправних актів у відповідності з високим ступенем відповідальності, що потребує їх професія.

Термін «посадові особи з підтримання правопорядку» включає в себе всіх призначених або таких, що обираються, осіб, пов'язаних із застосуванням права, які мають поліцейські повноваження, особливо на затримання правопорушників.

Мається на увазі, що служба суспільству включає в себе в тому числі й надання послуг і допомоги тим членам суспільства, які з особистих або інших причин надзвичайного характеру мають потребу в цій допомозі. Поліцейські повинні захищати людей не тільки від насильницьких, грабіжних або шкідливих актів, а й сприяти дотриманню всіх заборон, що встановлені законом.

2. Європейський кодекс поліцейської етики від 19.09.2001 р.

Завдання поліції

Основними завданнями поліції в демократичному суспільстві, що регулюється верховенством права, є:

- забезпечення громадського спокою, дотримання закону і порядку в суспільстві;
- захист і дотримання основних прав і свобод людини в тому вигляді, в якому вони закріплені в тому числі у Європейській конвенції про права людини;
- попередження злочинності і боротьба з нею;
- виявлення злочинів;
- надання допомоги і послуг населенню.

3. У Мандаті Експертного комітету з поліцейської етики та проблем діяльності поліції (РС-РО) 1998 р. викладені найважливіші цілі поліції в демократичному суспільстві, що регулюється верховенством права. Забезпечення підтримки спокою в суспільстві і дотримання закону традиційно є загальними завданнями поліції, її головною відповідальністю.

Забезпечення підтримки спокою в суспільстві і дотримання закону включає в себе цілий ряд заходів, що проводяться поліцією, до яких належать охорона і забезпечення безпеки осіб (як фізичних, так і юридичних), їх майна (як приватного, так і суспільного), застосування закону у відносинах між державою і приватними особами й у відносинах між людьми.

Дотримання прав і свобод особи в тому вигляді, в якому вони закріплені в Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, є головним заданням поліції, що стоїть на службі суспільства, де править закон. Це завдання передбачає не тільки окремий обов'язок із захисту цих прав, а й наявність меж для діяльності поліції для виконання інших її завдань.

Функція попередження злочинності по-різному розглядається в різних державах-членах, але в більшості випадків вона вважається такою, що відноситься до загальної відповідальності держави.

Треба звернути увагу на особливе повноваження поліції, що визначає «суспільний напрям» її діяльності, а не «каральний». Це допомога населенню, що є ще одним аспектом діяльності поліції, але ця функція в окремих державах залишається більш-менш розвиненою. Входження в завдання поліції функції послуг дещо відрізняється від цього в розумінні, що змінює роль поліції, яка перестає бути «силою», яку в суспільстві треба використовувати, і стає у цьому випадку органом надання послуг суспільству. Останні декілька років у Європі прослідковується чітка тенденція більш повно інтегрувати поліцію в громадянське суспільство і наближати її до населення. Ця мета в ряді держав-учасниць досягається за допомогою розвитку «поліції за місцем проживання». Одним із головних засобів для досягнення цієї мети є наділення поліції статусом публічної служби, а не просто органу, що відповідає за дотримання закону.

Якщо ми не бажаємо, щоб це перевтілення залишилося лише лінгвістичним фактором, то розділ «послуг» слід ввести в список повноважень сучасної демократичної поліції. Як правило, допомога, що надається поліцією, стосується конкретних ситуацій, коли треба надати допомогу будь-якій людині, що знаходиться в небезпеці. Або допомогати людям зв'язатися з іншими державними або соціальними службами, при цьому аспект «послуг» у діяльності поліції залишається розпливчатым і важко піддається визначенню. Його не можна змішувати з іншими повноваженнями поліції (наприклад, видачею паспортів). Як правило, функція поліції як органу публічної служби пов'язана з її роллю органу, до якого може звернутися населення, і доступність поліції є в цьому відношенні одним із найважливіших і основних елементів. Функція послуг із боку поліції більш пов'язана з духом місії поліції по відношенню до населення, ніж наділенням її широкими повноваженнями із надання послуг у доповнення до її традиційних завдань.

4. Повноваження поліції, передбачені статтею, яка коментується, узгоджуються із положеннями Декларації про поліцію від 08.05.1979 р.

1) Поліцейський виконує обов'язки, покладені на нього законом, захищаючи своїх співгромадян і суспільство від насильницьких, грабіжницьких та інших небезпечних дій, які визначено за законом.

2) Поліцейський діє чесно, неупереджено і з гідністю. Зокрема, він утримується і рішуче протистоїть усім актам корупції.

3) Масові страти, катування та інші форми нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання залишаються забороненими за будь-яких обставин. Офіцер поліції зобов'язаний не підкорятися чи ігнорувати будь-який наказ чи розпорядження, який передбачає такі заходи.

4) Офіцер поліції повинен виконувати накази, належним чином видані його ієрархічно вищим керівником, але він повинен утримуватися від виконання будь-яких наказів, про які він знає або повинен знати, що вони є протиправними.

5) Поліцейський протистоїть порушенням закону. Якщо допущене порушення спричинить негайну або непоправну і серйозну шкоду, він діє негайно за своїм розумінням.

6) Якщо немає загрози негайної або непоправної і серйозної шкоди, він повинен прагнути відвернути наслідки цього порушення або його повторення, повідомляючи своє керівництво про це питання. Якщо такий спосіб не дав результатів, він може повідомити про це вищий орган.

7) Ні кримінальні, ні дисциплінарні заходи не можуть бути застосовані до офіцера поліції, який відмовився виконувати протиправний наказ.

8) Офіцер поліції не повинен співпрацювати у стеженні, арешті, охороні або переданні осіб, які не підозрюються у вчиненні незаконних дій, перебувають у розшуку, затримані або притягнені до відповідальності через їхню расу, релігію чи політичні переконання.

9) Офіцер поліції повинен нести особисту відповідальність за свої власні дії та за дії або бездіяльність, здійснені за його наказом і які є протиправними.

10) Повинна бути чітка субординація. Завжди має бути можливість визначити, хто з керівництва несе кінцеву відповідальність за дії або бездіяльність офіцера поліції.

11) Законодавство повинно передбачати систему правових гарантій та захисту від будь-якої шкоди, завданої діяльністю поліції.

12) При виконанні своїх обов'язків офіцер поліції зобов'язаний використовувати всю необхідну рішучість для досягнення мети, яка передбачена або дозволена законодавством, але ніколи не повинен використовувати більше сили, ніж це є розумним.

13) Поліцейський одержує ясні і чіткі інструкції щодо засобу й обставин застосування зброї.

14) Поліцейський, під вартою якого знаходиться людина, що потребує медичного догляду, забезпечує такий догляд силами медиків і, якщо необхідно, вживає заходів із збереження життя і здоров'я цієї людини. Він виконує вказівки лікарів і інших компетентних медичних працівників, коли вони надають затриманому медичну допомогу.

15) Офіцер поліції повинен зберігати в таємниці всі питання конфіденційного характеру, з якими він має справу, окрім випадків, коли виконання обов'язків або правові норми вимагають іншого.

16) Офіцер поліції, який дотримується положень цієї декларації, має право на активну моральну і фізичну підтримку суспільства, якому він служить.

1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

Згідно з Мандатом Експертного комітету з поліцейської етики та проблем діяльності поліції (РС-РО) 1998 р.: функція попередження злочинності вирішується по-різному в державах-учасниках, але в більшості випадків зазвичай вважається, що вона належить до загальної відповідальності держави. Попередження злочинності часто поділяється на соціальне попередження та на ситуаційне попередження, обидва з яких належать до відповідальності поліції.

Одним із основних повноважень поліції є профілактика (превенція) правопорушень, що полягає у цілеспрямованій діяльності підрозділів і служб поліції з метою виявлення, усунення і зниження негативного впливу чинників, що зумовлюють вчинення кримінальних і адміністративних правопорушень, формування позитивного середовища соціалізації і коригування поведінки осіб, схильних до вчинення правопорушень. Профілактика правопорушень здійснюється в рамках адміністративної діяльності поліції – підзаконної, цілеспрямованої виконавчо-розпорядчої діяльності уповноважених суб'єктів з організації та здійснення охорони публічного порядку, забезпечення публічної безпеки, попередження й припинення адміністративних і кримінальних правопорушень.

Загальна профілактика (превенція) правопорушень – це заходи, спрямовані на виявлення причин і умов, що сприяють учиненню кримінальних і адміністративних правопорушень на всій території

України, у її окремому регіоні, галузі господарства, стосовно частини населення чи групи осіб, а також на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності.

Індивідуальна профілактика (превенція) правопорушень – це система спеціальних заходів поліції щодо конкретних осіб та осіб, які перебувають на обліках в органах внутрішніх справ, з метою попередження вчинення ними кримінальних чи адміністративних правопорушень. Мета даного виду профілактичної (превентивної) діяльності – своєчасне виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення правопорушень, виховальний вплив на таких осіб та оточуюче їх мікросередовище, прийняття інших заходів (за необхідності примусу), для того щоб адміністративні або кримінальні правопорушення не були вчинені.

До завдань поліцейських щодо профілактики (превенції) кримінальних і адміністративних правопорушень можна віднести:

- розроблення заходів профілактики (превенції) кримінальних і адміністративних правопорушень;

- організація об'єктивного статистичного обліку, що відображає реальний стан правопорядку на території України, Автономної Республіки Крим, області, міста, району, селища, села, та систематичний аналіз статистичних даних про стан злочинності та правопорушень;

- прогнозування криміногенної ситуації на території країни та в окремих її регіонах на перспективу;

- виявлення осіб, схильних до вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень, та проведення з ними профілактичної роботи згідно із законодавством;

- практична реалізація комплексних і цільових програм та інших профілактичних заходів з профілактики (превенції) кримінальних і адміністративних правопорушень та усунення причин і умов їх вчинення;

- правове роз'яснення серед населення чинного законодавства з питань недопущення протиправної поведінки та відповідальності за вчинення правопорушень;

- інформування населення про стан профілактики правопорушень через засоби масової інформації;

- патріотичне, моральне, духовне виховання і пропаганда здорового способу життя як засіб відвернення громадян від наркоманії й алкоголізму.

2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

Виконання цього завдання узгоджується із Рекомендацією № R (93) 1 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про ефективний доступ до закону і правосуддя для найбідніших верств населення від 08.01.1993 р., однією з причин вчинення злочинів населенням є низький рівень життя переважної більшості жителів країни, що призводить до того, що вони стають маргіналізованими або виключеними із суспільства в економічному, соціальному і культурному відношеннях, поліцейські повинні сприяти їх юридичній обізнаності, а саме:

1. Сприяти доступу найбідніших верств населення до закону («праву на захист законом») шляхом:

а) заохочення, де це є необхідним, дій з підвищення обізнаності правників щодо проблем найбідніших верств населення;

б) заохочення розвитку служб юридичного консультування для найбідніших верств населення;

в) відшкодування вартості юридичних консультацій для найбідніших верств населення наданням безоплатної правової допомоги, не виключаючи здійснення невеликого внеску особами, які користуються такою допомогою, там, де цього вимагає внутрішнє законодавство;

г) сприяння створенню, коли це видається доцільним, консультаційних центрів у районах проживання бідности.

2. Сприяти ефективному доступу найбідніших верств населення до позасудових методів розв'язання конфліктів шляхом:

а) розширення участі недержавних організацій чи добровільних організацій, які надають допомогу найбіднішим верствам населення, у таких квазісудових формах розв'язання конфліктів, як посередництво і примирення;

б) надання безоплатної правової допомоги та інших форм допомоги в застосуванні таких методів розв'язання конфліктів.

3. Сприяти ефективному доступу найбідніших верств населення до судів, зокрема:

а) поширенням надання безоплатної правової або інших форм допомоги на всі судові інстанції (цивільні, кримінальні, господарські,

адміністративні, соціальні тощо) та на всі змагальні або незмагальні процеси незалежно від того, в якій якості виступають відповідні особи;

b) наданням безоплатної правової допомоги найбіднішим особам, які не мають громадянства або є іноземцями, і в будь-якому випадку, коли вони постійно проживають на території держави-члена, в якій має відбутись провадження;

c) визнанням права обвинуваченого на допомогу належно кваліфікованого адвоката за вибором, наскільки це можливо, і за адекватну винагороду;

d) обмеженням обставин, за яких компетентні органи можуть відмовити в наданні безоплатної правової допомоги, переважно тими випадками, коли підставами для відмови є неприйнятність чи явно недостатня ймовірність виграшу справи або коли надання безоплатної правової допомоги не є необхідним у інтересах правосуддя;

e) спрощенням порядку надання безоплатної правової допомоги найбіднішим верствам населення і розглядом питання про негайне надання тимчасової правової допомоги за наявності такої можливості;

f) розглядом питання про створення можливостей для недержавних організацій або добровільних організацій, які опікуються найбіднішими верствами населення, надавати допомогу в доступі до суду особам, котрі перебувають у такому залежному і нужденному становищі, що не можуть самі захистити себе; така допомога має стосуватися як провадження в національних судах, так і провадження у європейських Комісії та Суді з прав людини та інших міжнародних судових інстанціях.

4. У рамках своєї загальної політики, спрямованої на ліквідацію крайньої бідності, в усіх можливих випадках консультуватися з недержавними організаціями, які опікуються питаннями цієї Рекомендації, і з добровільними організаціями, які надають підтримку найбіднішим верствам населення.

3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;

Згідно з Рекомендаціями Rec (2001) 10 Комітету міністрів державам – учасницям Ради Європи виявлення злочинів у всіх державах є одним із класичних першочергових завдань поліції. Навіть якщо

виявлення злочинів часто становить лише порівняно невелику частину всього комплексу завдань поліції, воно все ж є одним із найважливіших елементів її діяльності. Люди багато очікують від поліції в питаннях попередження злочинності. Ефективне виявлення злочинів саме по собі має запобіжне значення і, отже, є необхідним для посилення довіри населення до кримінальної юстиції.

Виявлення злочинів організовується в державах по-різному. У деяких державах воно належить до компетенції загальної поліції, а в інших – покладається на спеціальні відділи поліції, наприклад на кримінальну поліцію або судову поліцію. Окрім того, незалежність поліції від органів обвинувачення значно відрізняється. Однак проблеми, з якими поліція зіштовхується у виявленні злочинів, однакові у всій Європі. Ці Рекомендації Рес (2001) 10 не ставлять під сумнів центральну роль боротьби зі злочинністю серед інших завдань поліції, але підкреслюють важливість збереження балансу між ефективністю поліції та дотриманням основоположних прав особи, що є особливо важким у боротьбі із злочинністю. Принцип «презумпції невинуватості» і пов'язані з ним гарантії, безсумнівно, набувають великого значення для осіб, підозрюваних у вчиненні злочину.

Також дотримання прав особи при виявленні злочинів поширюється і на права інших зацікавлених осіб (потерпілих і свідків), перед якими поліція також несе відповідальність.

4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

Це завдання поліції відповідає вимогам пп. 5, 6 Декларації про поліцію, згідно з якими офіцер поліції повинен протидіяти порушенням права. Якщо негайна або непоправна і серйозна шкода буде завдана у випадку настання порушення, він повинен прикласти всі свої сили, щоб ужити негайних заходів. Якщо немає загрози негайної або непоправної і серйозної шкоди, він повинен прагнути відвернути наслідки цього порушення або його повторення, повідомляючи своє керівництво про це питання. Якщо такий спосіб не дав результатів, він може повідомити про це вищий орган.

Працівник поліції на території України незалежно від посади, яку він займає, місця знаходження і часу в разі звернення до нього гро-

мадян або службових осіб із заявою або повідомленням про події, які загрожують особистій чи громадській безпеці, або у разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити заходів до попередження і припинення правопорушень, усунення загрози, спричиненої правопорушенням, рятування людей, подання допомоги особам, які її потребують, тощо.

5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

Це завдання Національної поліції цілком узгоджується з положеннями Кодексу поведінки службовців органів правопорядку від 17.12.1979 р., які визначають стандарти реагування поліцейського на будь-які заяви та повідомлення.

Стаття 8 Кодексу поведінки службовців органів правопорядку від 17.12.1979 р. встановлює:

Службовці органів правопорядку повинні поважати право і цей Кодекс. Вони також повинні докладати всі свої зусилля, щоб запобігати і всіляко перешкоджати всім їх порушенням. Службовці органів правопорядку, які мають підстави вважати, що сталося або може статися порушення цього Кодексу, повинні повідомити про це своє керівництво і в разі потреби інші відповідні органи або органи, наділені повноваженнями з контролю або вжиття заходів правового захисту.

а) Цього Кодексу належить дотримуватися, коли він включений у національне законодавство або практику. Якщо законодавство або практика містить більш суворі умови, ніж положення цього Кодексу, то слід дотримуватися більш суворих положень.

б) Ця стаття спрямована на збереження балансу між потребами внутрішньої дисципліни органу, від якого багато в чому залежить публічна безпека, з одного боку, та потребою боротьби з порушеннями основних прав людини – з другого. Службовці органів правопорядку повинні повідомляти про порушення в ієрархії керівництва і вдаватися до інших правових заходів за межами свого керівництва лише за відсутності або неефективності інших засобів правового захисту. Належить розуміти, що на службовців органів правопорядку не повинні бути накладені адміністративні або інші стягнення через те, що вони повідо-

мили про те, що відбулися або мають відбутися порушення цього Кодексу.

с) Термін «відповідні органи або органи, наділені повноваженнями контролю або вжиття заходів правового захисту» відсилає до будь-якого органу, що діє за національним законодавством, що належить до внутрішньої структури органу правопорядку чи незалежний від нього, якому законом, звичаєм або в інший спосіб надано повноваження розглядати скарги і претензії.

д) У деяких країнах засоби масової інформації можна розглядати як такі, що виконують функцію розгляду скарг, аналогічні описаним у підп. с) вище. Службовці органів правопорядку можуть, таким чином, бути виправдані, якщо, відповідно до законів і звичаїв своїх країн, а також до положень ст. 4 цього Кодексу, вони звертають увагу громадської думки на порушення через засоби масової інформації як останню надію для них.

е) Службовці органів правопорядку, які дотримуються положень цього Кодексу, заслуговують на повагу, повну підтримку і співпрацю суспільства та органу правопорядку, в якому вони служать, як і професії із забезпечення правопорядку.

Право громадян на звернення є втіленням міжнародних стандартів у сфері прав людини і являє собою трансформацію у вітчизняне законодавство ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого 16.12.1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН.

Поліцейському при реагуванні на повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події надається право:

- вимагати від громадян і службових осіб, які порушують громадський порядок, припинення правопорушень та дій, що перешкоджають здійсненню повноважень поліції, виносити на місці усне попередження особам, які допустили малозначні адміністративні порушення, а в разі невиконання зазначених вимог застосовувати передбачені законодавством заходи примусу;

- перевіряти у громадян у разі виникнення підозри у вчиненні правопорушень документи, що посвідчують їх особу, а також інші документи, необхідні для з'ясування питання щодо додержання правил, нагляд і контроль за виконанням яких покладено на поліцію.